

בית כנסת "אדרת אליהו" ע"ש הח' אליהו בן הח' ראובן משה קליין ז"ל

עלי אדרת אליהו

בס"ד, שבת פרשת וארא
מברכים חודש שבט (ר"ח ביום חמישי)
גיליון 260 שבט תשפ"ה

בגיליון זה:

עכשיו חוגגים יום הולדת?

רב הקהילה, הרב אסף הר-נוי

חובת הרחקה בין שני מיני תבלנים הגדלים באדנית אחת מדין "כלאים"

רב הקהילה, הרב אסף הר-נוי

ההיסטוריה היהודית של אמסטרדם

יואל קוטנר

ט"ו בשבט

יהודה ליבוביץ

ברכות הודאות והודעות

הוועד

עכשיו חוגגים יום הולדת?

לא ברור מה ראו חכמינו ז"ל כשקבעו את

ראש השנה לאילנות דווקא באמצע

החורף. הכל בחוץ עוד סגרירי ואפור,

העצים ממש לא בשיאם, והצומח כולו

נמצא דווקא בתקופתו הפחות יפה. מדוע

דווקא עכשיו אנו חוגגים "יום הולדת"

לאילנות ומפנים אליהם את "אור

הזרקורים" בתקופתם הפחות טובה?

האמונה היהודית יודעת שלא הכל נמדד

ונקבע על פי הנראה במבט החיצוני,

במראה העיניים. ישנם דברים עמוקים וגדולים המתחוללים בפנים, גם כשמבחוץ

הדברים נראים הפוך.

דווקא עכשיו, באמצע החורף, מגיע ראש השנה לאילנות ומגלה לנו שגם אם כלפי

חוץ העצים אינם במטיבם - בתוך תוכם מתכוננים הם לקראת הפריחה הגדולה

שעוד מעט בוא תבוא.

חודש טוב ומברך לכולנו בתוך שאר בית ישראל,

שנשמע בשורות טובות!

בברכה,

אסף הר-נוי

חובת הרחקה בין שני מיני תבלנים הגדלים באדנית אחת

מדין "כלאים"

הרב אסף הר-נוי - רב הקהילה

שאלה- אני מגדל באדנית שבחלון צמחי שונים כגון- נענע, לואיזה וכד', ומשתמש בהם לצורך חליטת תה. האם יש בכך בעיה של איסור כלאיים? האם אני צריך לשמור בשל כך על מרחק ביניהם?
תשובה:

הקדמה- אסור מן התורה לזרוע שני מיני זרעים יחד, ואיסור זה נקרא כלאים. מקור האיסור בפסוק- "לא תזרע פְּרֶמֶךְ כְּלָאִים פֶּן תִּקְדַּשׁ הַמְּלֵאָה הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרַע וּתְבוֹאֵת הַכֶּרֶם"¹. איסור זה תלוי באדמה ולכן הוא חל מהתורה בארץ ישראל בלבד. ניתן לחשוב כי איסור זה מצוי ושייך רק לאנשי חקלאות שיש להם שדות, כרמים וכד', ואילו לנו "אנשי העיר" אין כלל שייכות בו, אך דבר זה לא נכון, שכן האיסור קיים גם בצמחים שאנו זורעים/שותלים באדנית שבחלון או בחצר.

דין כלאיים באדנית בעלת תחתית כדין כלאיים ב'עציץ שאינו-נקוב': ברוב האדניות יש בדרך כלל, נקבים בתחתית לצורך ניקוז המים, ולכן אדנית כזאת המונחת על הקרקע ללא תחתית, מוגדרת בהלכה כ'עציץ נקוב', וכללי הרחקות כלאיים חלים עליה מן התורה, כפי שהם קיימים על הנזרע באדמה. אולם גם על אדנית בעלת תחתית, חל איסור כלאיים מדרבנן², לפיכך גם כשזורעים שני מיני ירקות הראויים לאכילה באדנית בעלת תחתית, או כזאת הנמצאת בחלון/ מרפסת ואינה קרובה לקרקע- עדיין יש דיני כלאיים מדברי חכמים.

אילו גידולים יש בהם כלאיים וצריך להרחיק ביניהם:
הרמב"ם³ מציין מה הם סוגי הגידולים שאסורים משום כלאי זרעים: "אין אסור משום כלאי זרעים אלא הזרעים הראויין למאכל אדם, אבל עשבים המרים וכיוצא בהן מן העיקרין שאינן ראויין אלא לרפואה וכיוצא בהן אין בהן משום כלאי זרעים".
לכן, רק מיני זרעים של ירקות הנאכלים או עשבי תיבול אותם אנו אוכלים- בהם יש איסור כלאים. אבל מיני עשבים וגידולים הבאים לתת ריח טוב ובד"כ אינם נאכלים- אין בהם כלל איסור כלאים ואין צורך להרחיקם זה מזה.

לפיכך, מיני צמחים המיועדים לחליטת תה(נענע, לואיזה, לימונית וכד')- נחשבים למיני מאכל שיש בהם דין כלאיים ולכן יש להרחיקם זה מזה.
כמה צריך להרחיק?

מהתורה שיעור ההרחקה בין ירק לירק טפח אחד, וחכמים הוסיפו סייג והצריכו הרחקה של טפח וחצי- 12 ס"מ⁴. לכן יש לזרוע את שני השתילים במרחק של 12 ס"מ זה מזה. מה קורה אם הצמחים גדלים והענפים נוגעים זה בזה:

¹ ויקרא יט, יט.

² כלשון הגמרא (מנחות ע"א): 'הזרוע כלאים בעציץ שאינו נקוב - אסור', וכוונתה לאיסור מדרבנן, כפי שפסקו הרמב"ם (הל' כלאים, פ"א ה"ב), והשו"ע (יו"ד, סי' רצ סעי' א).

³ (כלאים, פ"א ה"ד)

⁴ על פי שיעור הגר"ח נאה, והרוצה להחמיר ירחיק 15 ס"מ עפ"י שיעור חזו"א.

המרחק בין הגידולים צריך להיות במקום בו הם נזרעים באדמה ולא ביחס לעלים ולענפים שלהם. ולכן, כל שהרחיקו בין מקום זריעת השתיל/ הזרעים מרחק של טפח וחצי ואחרי כן הצטמצם המרחק כתוצאה מהתקרבות העלים או הענפים- אין צורך להרחיק את הענפים מחדש⁵.

סיכום: דין כלאיים קיים גם באדם ששותל או זורע צמחים בחצרו וגם באדנית שבחלונו. על כן יש להרחיק מרחק של 12 ס"מ בין זרע לזרע או בין שתיל לשתיל ובכך להיזהר מאיסור כלאיים. גם אם אחרי זמן העלים והענפים של שני הצמחים גדלים ונוגעים זה בזה- אין בכך איסור, כל עוד שהמרחק בין השתיל שבאדמה נשאר במרחק של 12 ס"מ זה מזה.

ההיסטוריה היהודית של אמסטרדם

יואל קוטנר – ע"פ מאמר של יהודית ליטוואק

למשך 400 שנה, מצאו יהודים נרדפים מקלט בעיר אמסטרדם. ב-1492, העמידה ספרד דילמה בפני יהודיה: גירוש או המרת דתם לנצרות. הנסיעה דרך הים הייתה כרוכה בלא מעט סיכונים מפיראטים ועד הרעבה וע"כ הרבה מיהודי ספרד העדיפו להישאר ולהתנצר למראית עין אך שמרו על מסורת היהדות בסתר. אלה היו הקונברסוס – האנוסים.

אך כידוע, החיים כיהודי בסתר היו לא פחות מסוכנים. האינקוויזיציה הספרדית צדה את ה"נוצרים החדשים" שנחשדו בשמירת היהדות בהיבא, עינו אותם והעלתה אותם על המוקד. מצבם של הקונברסוס העשירים היה גרוע במיוחד מכיוון שהכנסייה נהגה להאשים אותם כיהודים בסתר במטרה להחרים את כספם ורכושם. בחיפוש לביטחון פיזי והזדמנויות לפרנס את משפחותיהם, היו אנוסים שברחו מספרד והתיישבו בעיר אמסטרדם – עיר נמל מתפתחת ובה הזדמנויות סחר. באותה עת, יהודים אדוקים לא היו רצויים העיר, אך למרות שזרוע האינקוויזיציה הארוכה לא הגיעה למקום, העדיפו המגרים לחיות כיהודים בסתר.

בשנת 1496 הטילה פורטוגל אותה גזרה - גרוש או המרה בכוח את דתם של נתיניה היהודים לרבות אלה שברחו מאימת האינקוויזיציה בספרד ומצאו מקלט בפורטוגל. גם מאלה היו שעזבו את חצי האי האיברי ועברו לחיות בבטחה כיהודי סתר באמסטרדם. במאה ה-16, הולנד נלחמה על עצמאותה מספרד. המלחמה נמשכה שמונים שנה – עד 1648, ובתחילת המאה ה-17, הייתה לרפובליקה המוכרת ע"י שכנותיה. המאה ה-17

---

⁵ כך לשון הרמב"ם הלכות כלאים פרק ג, הלכה יד': "הרחיק בין שני המינין הרחקה הראויה להן והיה מין זה נוטה על גבי מין זה בין שנטתה תבואה על התבואה או ירק על גבי ירק או ירק על התבואה או תבואה על הירק הכל מותר, שהרי הרחיק כשיעור".

הייתה תחילתו של תור הזהב של הרפובליקה והעיר אמסטרדם הייתה למרכז הפיננסי והמסחרי העולמי. משוחררת מהשפעתה של ספרד, הרפובליקה ההולנדית הפכה יותר סובלנית כלפי היהודים. ב-1619 חוקקו חוקי סובלנות דתית שלפיהם ניתנה הרשות לכל עיר לקבוע את מדיניותה כלפי האוכלוסייה היהודית המקומית. אמסטרדם קיבלה את יהודיה אך לא כאזרחים שווים, ולמרות הגבלות שהוטלו על היהודים בתחום הפוליטי והעסקי, היו רשאים לחיות כיהודים בגלוי. גם לפני 1619 היו בין האנוסים אלה שהחליטו לתת פומבי לזהותם היהודית, ובשנת 1602 נוסד "בית יעקב", בית הכנסת הראשון בעיר.

המבנה המקיף את מתחם בית הכנסת הפורטוגזי

רבה הראשי הראשון של אמסטרדם, הרב אורי הלוי הגיע מהעיר אמדן בגרמניה. ספינה ועליה קונברסוס שברחו מספרד טעתה בדרך והגיעה לעיר אמדן. בראותם כיתוב עברי על אחד הבתים, הם הסיקו כי יש קהילה יהודית בעיר. הם מצאו את הרב הלוי וביקשו ממנו ללמדם יהדות.

הרב הלוי נענה להפצרותיהם והציע שיתיישבו באמסטרדם, והוא, יחד עם משפחתו, הצטרף לקבוצה באמסטרדם שם ייסדו בית כנסת. הרב הלוי שימש כרב, מורה ומוהל. בנו אהרון היה לחזן של בית הכנסת החדש. למרבה האירוניה, רב אשכנזי מילא תפקיד מרכזי בהתפתחות הקהילה הספרדית באמסטרדם.

האתגר העיקרי שעמד לפני הקהילה החדשה היה התמודדות עם היעדר כל השכלה יהודית. הרצון לשוב לחיק היהדות היה עז אך הבורות בהלכה ובמנהג הייתה למכשול. מטרת בית הספר היהודי הראשון, "תלמוד תורה", הייתה למלא את החסר בעזרת טקסטים יהודיים מתורגמים לספרדית.

הקהילה שמה לה חינוך יהודי כערך עליון. קרן מלגות נוסדה לתלמידי מעוטי יכולת. לילדי משפחות עניות סופקו טלית ותפילין בנוסף לצרכים בסיסיים כגון מזון ומלבוש. בשנת 1639 שלושה בתי כנסת ספרדיים התמזגו לאחד "ק"ק תלמוד תורה" וכיום הוא מוכר כקהילה היהודית הפורטוגזית. למרות שרוב חבריה באו מספרד ולא פורטוגל, עקב המלחמה ניטשת נגד ספרד, העדיפו להשמיט כל אזכור של ספרד.

אולם בית הכנסת הפורטוגזי

הקהילה התרחבה וייבאה את ראשוני הרבנים והחזנים שלה מאיטליה, סלוניקי וגם ממרוקו ובמרוצת השנים בוגרי ישיבת עץ חיים במקום מילאו תפקידי הנהגה של הקהילה.

הקהילה הספרדית הלכה מחיל אל חיל בשמירת המצוות וגם בעושר והשפעה. בזכות הניסיון העשיר במסחר, חבריה לקחו חלק בהתפתחותה הכלכלית של אמסטרדם ותפסו מקום מוביל בתעשיית היהלומים.

הקהילה הלכה והתבססה והחלה בבניית בית כנסת מפואר הלא הוא בית הכנסת הפורטוגזי – או בפורטוגזית ה"אסנוגה" שבשימוש שוטף עד היום.

[פנינה ואני זכינו לפקוד את בית הכנסת בשבת חורפית (4- מעלות סלציוס) לפני מספר שנים ולהלן כמה פרטים פיקנטיים. ארבעת העמודים הגדולים בפנים האולם מסמלים ארבע האימהות ו-12 העמודים הקטנים בהיקפו את שבטי ישראל. בית הכנסת מוכר כאתר היסטורי, וע"כ הוא שמור ואינו רשאי להוסיף על הקיים מקדמת דנא – הווה אומר אין חשמל והאולם מואר במאות נרות הדולקים למשך כל השבת. אין הסקה ובעונת הקור מתאספים ב"בית כנסת חורף" הממוקם במבנה המקיף את המתחם כולו. בעת פלישת הנאצים לאמסטרדם פרנסי הקהילה החביאו את כל עשרות ספרי התורה במרחב שבין התקרה והגג עשרות מטרים באוויר.]

התיבה וארון הקודש

שמה של אמסטרדם כמקום בטוח ליהודים הלך לפנייה ולכן יהודים אשכנזים נמשכו אליה
בברחם מרדיפות שחוו בארצות אירופיות. ראשוני יהודי אשכנז באו מגרמניה ב-1620
והצטרפו לקהילה הספרדית. כבר בשנת 1635 הגיעו מספיק אשכנזים להקים בית כנסת
משלהם.

אחרי הפוגרומים באוקראינה ופולין (1648-1649), גלי אשכנזים חדשים הגרו לאמסטרדם.
אף הם הקימו בית כנסת נפרד אך ב-1673 התמזגו עם הקהילה הגרמנית.
בסופו של דבר, מספר האשכנזים עלה על הספרדים. הם הקימו את בית הכנסת האשכנזי
הגדול ב-1671. כיום המבנה הוא הבית של מוזיאון ההיסטוריה היהודית של אמסטרדם.
במהלך המאות ה-18, ה-19, ומחציתה הראשונה של המאה ה-20, האוכלוסייה היהודית
גדלה והלכה. בשנות ה-30 של המאה ה-20 אמסטרדם קלטה יהודים מגרמניה שברחו
מהמפלצת הנאצית.

בתחילת שנת 1941 מנתה הקהילה היהודית באמסטרדם 79,000 נפש. בחודש פברואר
אותה שנה, החלו הנאצים לגרש יהודי העיר למחנות ריכוז. היו מקומיים ששיתפו פעולה
עם הנאצים אך היו גם אחרים שביקשו להציל יהודים במקומות מסתור. כ-25,000 יהודים
הוסתרו ע"י הולנדים, אך כשליש מהם התגלו וגורשו. ביניהם אנה פרנק, הי"ד.

מוזיאון בית אנה פרנק

כ-20% מיהודי הולנד (יש אומרים 10%) שרדו את השואה. רובם נרצחו במחנות ריכוז או
השמדה שונים.

בחודש מאי 1945 הצבא הקנדי שיחרר את אמסטרדם. ארבעה ימים אחרי השחרור חודשו
התפילות בית הכנסת הפורטוגזי המפואר. הקהילה היהודית החלה להתאושש.

עד לימי אוקטובר 2023, שימשה אמסטרדם ביתם של כ-15,000 יהודים, אשכנזים
וספרדים, ובה כ-12 בתי כנסת, שלושה בתי ספר יהודיים, מספר של מסעדות כשרות בעיר
ובפרבריה הדרומיות ובית אבות.

באחת, עתיד יהודי אירופה עומד בסימן שאלה גדול.

ט"ו בשבט יהודה ליבוביץ

"...מכיוון שהיום ט"ו בשבט, אכתוב לך דבר שקראתי פעם על ט"ו בשבט, ושמצא חן בעיני. הרב ראי"ה קוק זצ"ל, כתב על חודש שבט את המשפט הבא: "חשק נטיעת האילנות נובע מחפץ הטבת הדורות הבאים, המובלט בתוקפו בעץ החרוב" (מגד ירחים). משפט ארוך ומייגע, לא כן? ננסה "לפרקו לגורמים". קודם כל קצת "דקדוק": ההבדל בין המילה חשק למילה חפץ:

חשק - פירושו רצון בדרגתו הנמוכה, קרובה יותר לתאוה.

חפץ - לעומת זאת, הוא רצון נעלה יותר קשור בדברים רוחניים יותר.

למשל: לאדם יש חשק לאכול, אבל הוא חפץ לראות את אחיו. הדבר בולט בפרשת דינה ושכם בן חמור. כתוב: 'שכם בני חשקה נפשו בבתכם' (בראשית, ל"ד, ח). כאן מדובר על הדבר הטמא שהביא את שכם בן חמור לעשות את מעשהו הנורא בדינה בת יעקב. אבל: 'כי חפץ בבת יעקב מאד' (שם, שם, יט) - כאן לא מדובר על החשק והתאוה שלו מצד היותה אישה, אלא מצד היותה בת יעקב, מצד יחוסה למשפחה כה כבודה כמשפחת יעקב אבינו, ועל כן כותבת כאן התורה את הפועל - "חפץ".

היהדות מחנכת אותנו - לחפץ ולא לחשוק. או: לפעול לפי החפץ ולא לפי החשק. לשם כך, לפני פעולות שונות, הטיילה עלינו התורה לבצע פעולות של קדושה, למען נעדין את חשקנו ונהפכו לחפץ. למשל: במקום לאכול כל מאכל מיד כשמתחשק לנו - מוטל עלינו לברר אם הוא כשר או טרף. אם מדובר בפירות ארץ ישראל - מוטל עלינו לברר אם זה ערלה, אם הופרשו תרומות ומעשרות. וכן עלינו ליטול ידיים לפני כל סעודה, לברך לפני כל דבר המוכנס לפינו. הכל - כדי לעצור בנו, לבל ניהפך עבדים לחשק. כיוצא בזה קריאת שמע לפני השינה (על אף היותה פעולה פאסיבית).

כשאדם נוטע אילן, הוא נוטע מחמת החשק לאכול פירות. התורה חנכה אותנו, ונתנה לנו את מצוות ערלה - שלש שנים לא לאכול מן הפירות, בשנה הרביעית להעלותם לירושלים לאכלם בקדושה, ורק אחר כך מותרת אכילת הפירות, וגם זה לאחר שקיימנו בהם דיני תרומות ומעשרות. כל ההכנה הזאת כדי לעדין את רצון האדם.

ישנו גם חפץ בנטיעת האילן. לא רק למען עצמו אלא למען ייטב לזולת, ולמען הדורות הבאים אחריו. החשק לנטוע אילן נובע מחפץ הטבת הדורות הבאים. בעץ החרוב מובלט הדבר ביותר, כיוון שעץ החרוב נותן את פריו אחרי שבעים שנה (האגדה על חוני המעגל), הרי על פי רוב לא נהנה ממנו זה שנטעו אלא בניו אחריו. ואם כן בולט הדבר שהנטיעה היתה מכח חפץ הטבת הדורות הבאים ולא מחשק אכילת הפירות.

זהו, איפוא, פירושו של המשפט: "חשק נטיעת האילנות נובע מחפץ הטבת הדורות הבאים, המובלט בתוקפו בעץ החרוב".

ט"ו בשבט מחנך אותנו להיות טובים יותר, ולהתחשב ברצונותינו ולא רק בחשק הטבעי, אלא גם בכלל, בזולת, כשכל זה מטרתו אחת - להגיע לעבודת ה' שלימה".

- מזל טוב למשפחת יופה לנישואי הבת יונית עם דוראל.
- מזל טוב למשפחת סוכות להולדת הנכד, בן לאליה והראל בירנשטוק.
- מזל טוב למשפחת בן יוסף להולדת הנכד, בן להודיה וניקולא.
- מזל טוב למשפחת שניידר לאירוסיה הבת יעל.

ט"ו בשבט

law.golan@gmail.com
sammyweindling@gmail.com
eliahouk@gmail.com
nirekal@walla.com
yoavshap89@gmail.com

0546691911
0549257286
0545723801
0502017023
0508854785

אריאל גולן
סמי ויינדלינג
אליהו משה קליין
ניר קלמנוביץ
יואב שפירא